

výstupy z I. kulatého stolu

Stop znásilnění

zpracovala Persefona o. s. a Gender Studies o. p. s.

28. ledna 2010 se konal v Kanceláři veřejného ochránce práv v Brně kulatý stůl s názvem Stop znásilnění, věnovaný tématu **stávajícího systému péče o oběť znásilnění a jejímu postavení v trestním řízení**. Kulatý stůl pořádalo občanské sdružení **Persefona** a obecně prospěšná společnost **Gender Studies**.

Dovolte nám blíže Vás seznámit s tématy a výstupy z tohoto setkání odborníků a odbornic z řad policie, státního zastupitelství, soudů, lékařských zařízení, neziskového sektoru a dalších.

Pozornost věnovaná péči o oběti znásilnění a jejich postavení v trestním řízení stále vykazuje bílá místa. Chybí interdisciplinární přístup k řešení problému, propojení institucí, které s oběťmi znásilnění pracují, atd. Kulatý stůl „Stop znásilnění“ byl proto určený především pro zástupce a zástupkyně institucí, jejichž činnost postavení obětí znásilnění významně ovlivňuje. Mezi tématy k diskusi byly příspěvky týkající se primární a sekundární viktimizace, postavení oběti znásilnění v trestním řízení, gynekologické vyšetření oběti znásilnění, psychologická práce s obětí znásilnění u policie, činnost probační a mediační služby v případech trestného činu znásilnění.

Svémi příspěvky k diskusi vybídli:

Mgr. Vladimír Voska – vedoucí psycholog, Policejní prezidium Praha

MUDr. Petr Kovář – gynekolog, Gynprenatal s.r.o. Havířov

Mgr. Jiří Salvét – poradce, Probační a mediační služba Brno

MUDr. Petra Sejbalová – primářka sexuologie, Fakultní nemocnice Brno

JUDr. Iveta Eichlerová – státní zástupkyně, Krajské státní zastupitelství Brno

Mgr. Michal Hoskovec – soudce, Okresní soud Brno-venkov

Podpořeno grantem z Islandu, Lichtenštejska a Norska v rámci Finančního mechanismu EHP a Norského finančního mechanismu prostřednictvím Nadace rozvoje občanské společnosti.

VÝSTUPY Z I. KULATÉHO STOLU

konaného 28. 1. 2010 v Brně v rámci projektu „Stop znásilnění – program ochrany práv obětí znásilnění“

I. BLOK KULATÉHO STOLU

Mgr. Vladimír Voska – vedoucí psycholog, Policejní prezidium Praha

MUDr. Petr Kovář – gynekolog, Gynprenatal s.r.o. Havířov

Mgr. Jiří Salvet – poradce, Probační a mediační služba Brno

Mgr. Vladimír Voska – vedoucí psycholog, Policejní prezidium Praha

Psychologové a psycholožky působí u policie již desítky let, nevykonávají však přímou policejní činnost jako je např. komunikace s obětí, krizová intervenční péče o oběti atd. Činnost vykonávají v řadách samotné policie (výběr pracovníků, psychologická péče o pracovníky atd). Podstatné a pro jejich práci určující je, že policejní psychologové a psycholožky jsou v zaměstnaneckém, nikoli služebním poměru, proto prozatím ani z personálního hlediska směrem k veřejnosti působit nemohli.

Od roku 2009 byla u Policie ČR zavedena **Koncepce poskytování psychologických služeb u Policie ČR** podepsaná policejním prezidentem, která otevírá možnost psychologické péče i směrem k obětem trestných činů. V každém kraji budou postupně posílána psychologická pracoviště: budou zde fungovat dva psychologové/psycholožky ve služebním poměru, jejichž činnost by měla směřovat k občanovi (oběti i pachateli). Tato péče bude krátkodobá, nebude se jednat o dlouhodobou psychoterapii. Podle slov vedoucího psychologa Policie ČR Vladimíra Vosky se jedná o náročné systémové změny (jak z finančního, tak z personálního hlediska), které budou teprve postupně zaváděny. Jejich účinnost v praxi prozatím není možné hodnotit.

Z příspěvku a diskuze vzešla tato doporučení:

- Nutnost komplexního vzdělávání psychologů/psycholožek.
- Zlepšení přístupu jednotlivých pracovníků/pracovnic policie (především hlídková policie) k obětem trestného činu znásilnění: zpracování manuálu s konkrétními kroky.
- Navýšení počtu psychologů/psycholožek v kraji.
- Zefektivnění komunikace směrem k jednotlivým krajům.
- Transparentní vymezení trestných činů, při kterých by psycholog/psycholožka měli vyjíždět k úkonům policie v trestním řízení.
- Systematická spolupráce s neziskovým sektorem, specializovanými pracovišti.
- Vyčlenění finančních prostředků na podporu koncepce.
- Vyjádření skeptického postoje k návrhu policie na vytvoření místa styčného psychologa v případě, že jeho působení nebude mít charakter 24 hodinové služby.

Podpořeno grantem z Islandu, Lichtenštejska a Norska v rámci Finančního mechanismu EHP a Norského finančního mechanismu prostřednictvím Nadace rozvoje občanské společnosti.

MUDr. Petr Kovář – gynekolog, Gynprenatal s.r.o. Havířov

hlavní autor knižní publikace Sexuální agrese - Znásilnění z pohledu medicíny a práva

Sexuálně motivované trestné činy mohou mít různou podobu od zneužívání dětí, přes sexuální agresi až po sexuálně motivované vraždy. Ročně bývá hlášeno a policií vyšetřováno až kolem 2 000 případů sexuálně motivovaných trestných činů, z toho činí kolem 700 případů znásilnění, hlavní podíl je potom zneužívání a zneužívání v závislosti. MUDr. Kovář seznámil účastníky s častými mýty a stereotypy, se kterými se lze vzhledem k obětem znásilnění setkat.

MUDr. Kovář upozornil, že většina obětí sexuálně motivované trestné činnosti vyhledá pomoc „neoficiální“ cestou, a to kontaktem s poradenským zařízením. Pokud se rozhodne zvolit „oficiální“ cestu, nabízí se možnost kontaktovat policii nebo lékaře.

Pokud oběť kontaktuje policii, je situace velice transparentní: přichází na policii, oznámí trestný čin. Následuje prohlídka místa, prohlídka těla. Tak se oběť dostává k lékaři a je jeho úkolem, aby byl schopen tuto prohlídku kvalifikovaně provést, zajistit důkazy atd., dále následuje podání vysvětlení, zajištění stop, posouzení případu a zahájení trestního stíhání.

Problém nastává v druhém případě, kdy se oběť sexuálně motivované trestné činnosti rozhodne, že nepůjde na policii ale k lékaři. Lékař provede vyšetření. Pak je volbou oběti, zda se rozhodne trestný čin ohlásit na policii sama, anebo k tomu dá lékaři souhlas. Lékař bez souhlasu oběti je vázán příslibem mlčenlivosti a sám za oběť nemůže tento trestný čin oznámit. Pokud tedy oběť jako prvního kontaktuje lékaře, tak příslušný lékař je sice první, kdo je s obětí v kontaktu, ale zároveň je také tím, kdo má sám zajistit důkazy, protože policie v naprosté většině případů už žádnou další prohlídku těla u lékaře nebo jiného specialisty nenařídí. Z výše uvedeného vyplývá, že pokud příslušný lékař správně nezajistí důkazy, tak tyto důkazy – biologické stopy – jsou nenávratně pryč. Smyslem vyšetření obětí sexuálně motivovaných trestných činů je objektivizovat známky oběti, případně popsat známky násilí. Lékař by měl zajistit známky soulože, eventuálně manipulace na genitáliích či sekundárních pohlavních znacích. Měl by zajistit známky fyzického násilí respektive sebeobrany, měl by zajistit známky vztahu vedoucí k bezbrannosti – alkohol, omamné látky atd. Důležité je také zaznamenání fyzického nebo psychického handicapu.

Lékaři mají k dispozici Metodické pokyny MZ ČR, ale ty jsou velmi obecné. MUDr. Kovář podrobně popsal, na co se lékař musí při ošetření zaměřit a co nesmí opomenout (ošetření těla, zajištění biologického materiálu, zjištění intoxikace, zajištění oděvu a stop, forenzní genetika atd.). Zde si dovoluujeme odkázat na dříve zmíněnou publikaci, která danou problematiku zpracovává velmi důsledně. Poškození na těle mohou být velmi různá. Proto by měl být proveden velice důkladný popis – hloubka, místo a eventuálně fotografie, ale také stáří těchto poranění. Měla by být zajištěna i poranění na místech zdánlivě nesouvisejících s tímto trestným činem. V některých případech je doporučováno pozvat pacientku ještě s odstupem 24 – 48 hodin, protože některé podlitiny se bezprostředně po trestném činu

Podpořeno grantem z Islandu, Lichtenštejska a Norska v rámci Finančního mechanismu EHP a Norského finančního mechanismu prostřednictvím Nadace rozvoje občanské společnosti.

VÝSTUPY Z I. KULATÉHO STOLU

konaného 28. 1. 2010 v Brně v rámci projektu „Stop znásilnění – program ochrany práv obětí znásilnění“

neprojeví. Existuje formulář pro postup vyšetření, který byl lékařům a gynekologům v ČR doporučen pro vyšetřování znásilnění.

MUDr. Kovář ve svém příspěvku také upozornil na problematiku zneužívání trestné činnosti a demonstroval ji na krátkých kazuistikách. Četné zahraniční studie říkají, že 6% až 10% oznámených sexuálně motivovaných trestných činů bylo prokázáno jako falešná obvinění. Je patrné, že v těchto případech existuje nebezpečí odsouzení nevinného člověka, přičemž trestní sazby se pohybují v řádech 2 – 12 let, v případě smrti až 15 let. Podobné sazby jsou za pohlavní zneužívání. MUDr. Kovář seznámil přítomné s dalšími problémy praxe: simulace znásilnění, uspávačky, dobrovolný styk a následné oznámení, nezaplacení za prostituci, vydírání za styk s osobou mladší 15ti let.

Z příspěvku a diskuze vzešla tato doporučení:

- Pohotovostní antikoncepce – proti nechtěnému otěhotnění - použitelná do 5 dnů po styku EllaOne.
- Oběti sexuálního znásilnění dorazí ve většině případů večer, v noci, nad ránem. Problém zajištění lékařského ošetření.
- Každý gynekolog se s případem znásilnění setká ve své praxi minimálně 1x za život. Je to záležitost, kterou by měl zvládnout každý lékař. Nemůže být vyškolen jeden specialista.
- Metodické doporučení bylo schváleno a publikováno. Proto měli lékaři povinnost se s ním seznámit. Bylo publikováno v časopise Česká gynekologie v roce 2009.
- Nutnost proškolení lékařů ve forenzní genetice a zjišťování genetických stop.
- Snaha implementace tohoto metodického doporučení na intranet Policie ČR.

Mgr. Jiří Salvét – poradce, Probační a mediační služba Brno

Probační a mediační služba (dále PMS) vznikla v důsledku nových přístupů k trestní spravedlnosti, kdy pachatel by neměl být jen pasivním objektem procesu, ale měl by se aktivně zapojit do řešení situace.

Základním cílem působení PMS je integrace pachatele zpět do společnosti, aby odčinil, co způsobil, a znovu se zařadil do společnosti, a participace poškozeného na řešení situace. Pokud jde o formy práce s pachatelem v přípravném trestním řízení, jedná se především o mediaci, která se uplatňuje u přečinů, kde pachateli nehrozí trest odnětí svobody ve výměře více než 5 let. Trestný čin znásilnění sem nespadá.

U pachatelů znásilnění se využívá tzv. probačního dohledu ve vykonávacím řízení, a to hlavně u podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Jedná se o dlouhodobou spolupráci s pachatelem v horizontu jednoho roku až sedmi let. PMS vykonává nad odsouzeným kontrolu a zároveň mu poskytuje pomoc a poradenství, což je někdy obtížné

Podpořeno grantem z Islandu, Lichtenštejska a Norska v rámci Finančního mechanismu EHP a Norského finančního mechanismu prostřednictvím Nadace rozvoje občanské společnosti.

VÝSTUPY Z I. KULATÉHO STOLU

konaného 28. 1. 2010 v Brně v rámci projektu „Stop znásilnění – program ochrany práv obětí znásilnění“

v praxi skloubit. Pracovník probační služby by měl vytvořit tzv. probační plán ve spolupráci s pachatelem, odsouzený však při vytváření plánu většinou spolupracovat odmítne.

Co se týče kontaktování oběti trestného činu, PMS kontaktuje oběť především v případech, když žádá odsouzený o podmíněné propuštění z výkonu trestu. Zjišťuje se, jaký postoj k propuštění odsouzeného oběť má, a vždy se zvažuje, jaký dopad to bude pro oběť mít.

Ke kontaktování obětí znásilnění ze strany PMS dochází ze všech typů obětí trestných činů nejméně. Je nutno zvážit riziko viktimizace oběti a otázku, zda má pachatel oběti co nabídnout.

Naopak v případech znásilnění v rámci sociálních vazeb (rodina, oběť z místa bydliště a podobně) PMS kontaktuje oběť vždy a nehraje zde roli ani dlouhý čas, který uplynul, zvláště pokud se odsouzený vrací zpět do těchto sociálních vazeb.

Ohledně pachatelů trestného činu znásilnění probíhá v rámci ČR (k datu příspěvku) 157 probačních dohledů, v Brně pak ve třinácti případech. Co se týče potrestání, šest z těchto pachatelů dostalo trest s podmínkou, sedm trest částečně vykonalo s tím, že byli podmíněčně propuštěni a ve dvou případech byla uložena ambulantní ochranná léčba.

Z příspěvku vzešla tato doporučení:

- Chybí odborná vybavenost a sebedůvěra probačních pracovníků pro práci s oběťmi znásilnění.
- Problémem je i velký časový odstup, kdy se PMS dostává do kontaktu s obětí.
- Ohledně institutu mediace je otázka, zda by byla v případech znásilnění vhodná a možná, ze zahraničí je známo, že i v těchto případech k mediaci došlo, ale až s určitým časovým odstupem.
- Na rozdíl od zahraničí (Švýcarsko, Anglie) u nás v ČR chybí specifické probační programy pro pachatele trestného činu znásilnění.
- Inspirace přichází ze zajímavých programů ze zahraničí – např. dánský projekt Bezpečný noční život (cílový typ trestné činnosti: veřejné násilí, vyhrožování, sexuální napadení), švédský projekt Bary v centru města (cílový typ trestné činnosti: násilí spojené s alkoholem), Severní Irsko – Práce s mladými muži (násilí v rámci skupiny a veřejné násilí), Finsko – Střed města, semeníště neřesti, nebo bezpečný obývací pokoj (cílový typ trestné činnosti: veřejné násilí a loupeže).

Podpořeno grantem z Islandu, Lichtenštejska a Norska v rámci Finančního mechanismu EHP a Norského finančního mechanismu prostřednictvím Nadace rozvoje občanské společnosti.

VÝSTUPY Z I. KULATÉHO STOLU

konaného 28. 1. 2010 v Brně v rámci projektu „Stop znásilnění – program ochrany práv obětí znásilnění“

II. BLOK KULATÉHO STOLU

MUDr. Petra Sejbalová – primářka sexuologie, Fakultní nemocnice Brno

JUDr. Iveta Eichlerová – státní zástupkyně, Krajské státní zastupitelství Brno

Mgr. Michal Hoskovec – soudce, Okresní soud Brno-venkov

MUDr. Petra Sejbalová – primářka sexuologie, Fakultní nemocnice Brno

MUDr. Sejbalová hovořila o následcích násilných trestných činů a jejich individuálních projevech u každé oběti. Zdůraznila, že sexuálně motivované násilné trestné činy jsou specifické narušením tělesné, psychické, ale i sexuální integrity oběti a utrpením pro oběť není pouze samotný trestný sexuální útok, ale také následné trestní řízení. Významnou úlohu sehrávají také reakce nejbližšího okolí, které jsou často poznamenány předsudky, mýty. Z těchto důvodů oběť trestný čin ze strachu ze sekundární viktimizace ani nenahlásí, ani se s ním nesvěří nejbližšímu okolí. Nahlášeno bývá kolem 10-15% sexuálně motivovaných trestných činů. Vztah oběti a pachatele (žádáný, objektivní, subjektivní) je proto důležitý z hlediska objasnění trestného činu znásilnění.

Významnou část své prezentace věnovala MUDr. Sejbalová primární viktimizaci a způsobům obrany oběti. Má za to, že způsob obrany významně ovlivňuje intenzitu tělesných i psychických následků u oběti. To, co oběti znásilnění standardně popisují, je intenzivní strach o život, tímto nejtraumatičtějším faktem se žádná ze složek trestního řízení blíže nezabývá. Naopak somatické poškození bývá orgány činnými v trestním řízení nesprávně považováno za míru rozhodnou pro určení stupně užitého násilí, ale nemusí to být pravda. Chování oběti těsně po násilné trestné činnosti bývá posuzováno v její neprospěch, nebere se v úvahu, že jakákoli smířlivá jednání ze strany oběti vůči pachateli jsou jednou z krátkodobých obranných reakcí.

Dalším významným tématem prezentace byla Posttraumatická stresová porucha (dále jen PTSP), která se projevuje podle různých zdrojů u 55-80% obětí znásilnění. Zároveň přednášející zdůraznila, že klinický obraz PTSP může být i zdánlivě asymptomatický. Důležitá je hlubší analýza, kdy u oběti nalezneme výraznou změnu životního stylu včetně vzhledu. Často se to nazývá jako escape syndrom – snaha utéci z rizikové situace, která pro ni byla nepříjemná. Sekundární psychická újma u sexuálních násilných deliktů bývá výraznější než primární, což je specifický rozdíl od nesexuálních násilných trestných činů.

Vznik, intenzita, délka trvání a chronifikace PTSP vyplývá nejen z vlastního deliktu, ale i z prediktivní struktury osobnosti oběti (tj. celková struktura osobnosti před znásilněním, včetně jejího chování těsně před, v průběhu a po znásilnění), dále z charakteru primární a

Podpořeno grantem z Islandu, Lichtenštejska a Norska v rámci Finančního mechanismu EHP a Norského finančního mechanismu prostřednictvím Nadace rozvoje občanské společnosti.

VÝSTUPY Z I. KULATÉHO STOLU

konaného 28. 1. 2010 v Brně v rámci projektu „Stop znásilnění – program ochrany práv obětí znásilnění“

sekundární viktimizace a rovněž má velký význam skutečnost, zda došlo ke znásilnění známým či neznámým pachatelem.

PTSP má obecně následující vznik a průběh: znásilnění způsobí nejprve primární viktimizaci, a tím se stává spouštěčím faktorem PTSP. Z chování nejbližšího okolí oběti, z pravidel trestního řízení a v neposlední řadě ze struktury osobnosti vyplývá sekundární viktimizace, která přímo ovlivňuje následný vývoj (délku a intenzitu) PTSP. Jako příčinu sekundární viktimizace MUDr. Sejbalová uvedla cílenou reaktivaci vzpomínek na prožité trauma vynucovanou orgány činnými v trestním řízení, soudy a znalci.

Prediktivní struktura osobnosti má přímý vliv na stupeň ponížení (subjektivní pocit zneuctění oběti) a subjektivní zpětné hodnocení dané události obětí (míra zavinění činu apod.). Pokud se prediktivní struktura osobnosti vyznačovala rizikovým jednáním, pak tím ovlivnila reakce sociálního okolí a následně se zvyšuje riziko sekundární viktimizace. Mezi rizikové jednání se řadí stav bezbrannosti způsobným vlastním jednáním, např. ovlivněním alkoholem nebo psychotropními látkami. Skutečnost, že znásilněná osoba byla v době znásilnění pod vlivem alkoholu, vede automaticky ve vědomí laické, ale i odborné veřejnosti k bagatelizaci a zpochybňování nedobrovolnosti aktu a snižuje se tak věrohodnost oběti. Při subjektivním hodnocení obětí může vést až k pocitu spoluviny na jednání pachatele. Dále mezi dalšími rizikovými faktory MUDr. Sejbalová uvedla podceňování nebezpečí a časté kontakty s disociálním prostředím; nedostatečný souhlas již v počátcích jednání pachatele, zejména po předchozí konverzaci a umožnění sociální izolace, a dále také promiskuitu.

Závěr příspěvku MUDr. Sejbalové byl věnován možnostem zmírnění sekundární viktimizace ze strany orgánů činných v trestním řízení:

- Výslech v co možná nejranějším stádiu trestního řízení.
- Vyslychající by měla být speciálně proškolená osoba, pokud možno stejného pohlaví.
- Přidělení bezplatného právního zástupce oběti.
- U výslechu poškozené by mohla být přítomna podpůrná osoba, důvěrník.
- Oběť by měla být vyslychána ve speciální výslechové místnosti, kde je přítomen minimální počet osob, zbytek je pouze audiovizuálně propojen.
- Videozáznam by měl být následně použit na místo osobního výslechu u soudu.
- Vyloučit veřejnost ze soudního jednání.
- Zamezení setkání pachatele a oběti u soudu.
- Zamezení získání osobních údajů oběti pachatelem skrze právního zástupce, je-li oběť podrobena znaleckému vyšetření.

Z příspěvku vzešla tato doporučení:

- Lékařské vyšetření tělesného a psychického stavu by mělo být v co nejkratší době po traumatu, vyškoleným zdravotnickým personálem, zohledňující ranou fázi traumatu.
- Je nutné oběť poučit, seznámit ji s účely úkonů a vysvětlit jí, co vše bude potřeba provést (celkové vysvětlení, výtěry, stěry biologického materiálu...).
- Vyšetření by mělo probíhat s ohledem na zachování intimity klientky.
- Celkové chování zdravotníků by se mělo řídit snahou zachovat důstojnost vyšetřované a neprohlubovat nedávno prožité trauma.

Podpořeno grantem z Islandu, Lichtenštejska a Norska v rámci Finančního mechanismu EHP a Norského finančního mechanismu prostřednictvím Nadace rozvoje občanské společnosti.

Příspěvek upozornil zejména na následující nedostatky znaleckého vyšetření a z toho plynoucí závěry:

- Znalecké vyšetření může ve svém důsledku vést ke zhoršení aktuálního duševního stavu, a to z důvodu, že znalci přistupují k vyšetřování s výrazným časovým odstupem a znalec musí reaktivizovat prožité trauma.
- Znalec musí odebrat podrobnou anamnézu a zhodnotit celkovou prediktivní strukturu osobnosti – osobní, pracovní i intimní život oběti. Na tomto základě může oběť hodnotit celkově. Bohužel pachatel má prostřednictvím právního zástupce přístup ke spisovému materiálu, a tedy i k osobním a identifikačním údajům jeho oběti, původně neznámé osoby.
- Opakované vyslychání, nařízení znaleckého vyšetření a opakované revizní znalecké vyšetření oběti může vést až k pocitu spoluviny oběti.
- Právo oběti v trestním řízení na ochranu její tělesné a psychické integrity by mělo mít stejnou pozici jako právo obviněného na presumpci nevinu.

JUDr. Iveta Eichlerová – státní zástupkyně, Krajské státní zastupitelství Brno

Nejdůležitější roli ze všech orgánů činných v trestním řízení hraje policie. Dnes má policie tým odborníků, kteří se této problematice věnují. Jestliže oběť přijde nahlásit tento trestný čin, tak bezprostředně poté je kontaktován odborník, který ví, jak takový případ uchopit. Nám všem jde o to, abychom oběť vyslychali co nejméně, proto je důležité, aby policista měl s touto problematikou zkušenost a podařilo se mu oběť rozmluvit. Někdy se říká, že by se výslech neměl opakovat. To ale neplatí beze zbytku. Někdy má oběť určité zábrany z prostředí, z osoby vyslychajícího, jiné zdravotní problémy apod. Teprve s určitým odstupem času je o té události schopna s určitým nadhledem hovořit. Někdy je zapotřebí, aby mezi prvním a druhým výslechem probíhala nějaká terapie. Zásadou by ale mělo být, že oběť je vyslechnuta již v přípravném řízení jako svědek, případně za účasti obhájce, aby již nemusela být vyslychána u hlavního líčení před soudem. Oběti většinou lépe nesou výslech na policii než u soudu, který pro ně bývá mnohem více traumatizující. Je to dáno tím, že je tam takové klidnější prostředí, kancelář je malá, je tam většinou jenom vyslychající, případně obhájce, lze využít speciální výslechové místnosti.

Jsou známy i případy, kdy oběť nebyla vyslechnuta vůbec, ani v přípravném řízení, protože to odborník nedoporučil, pak záleží na tom, jak soud zhodnotí důkazy, které se podařilo shromáždit. Pokud se zhotovuje soudně znalecký posudek na posouzení, zda oběť trpí posttraumatickou stresovou poruchou, může se znalec současně vyjádřit k tomu, zda je oběť vhodné opakovaně vyslychat při jednání před soudem.

Podpořeno grantem z Islandu, Lichtenštejska a Norska v rámci Finančního mechanismu EHP a Norského finančního mechanismu prostřednictvím Nadace rozvoje občanské společnosti.

VÝSTUPY Z I. KULATÉHO STOLU

konaného 28. 1. 2010 v Brně v rámci projektu „Stop znásilnění – program ochrany práv obětí znásilnění“

Práva a povinnosti oběti trestného činu jsou naprosto stejná jako u každého jiného poškozeného. Důležitý je např. § 44a trestního řádu, který ukládá příslušným orgánům povinnost vyrozumět poškozeného o tom, že bude pachatel propuštěn z vazby, výkonu trestu, ochranného léčení, nebo že uprchl. Je to velmi jednoduchá věc, stačí, když se oběť ozve telefonicky. Můžeme informovat i o tom, že nebyl vzat do vazby, když byl podán návrh.

Důležité je zlepšit komunikaci mezi neziskovými organizacemi, obětí a orgány činnými v trestním řízení. Mohu například navrhnout, aby jednání bylo neveřejné, ale když nevíme, že oběť trpí nějakou poruchou, tak o tom soudce nemůže rozhodnout.

Pokud nevládní organizace poskytuje oběti právní poradenství, měla by to oběť říct. Pokud se to snaží zamlčet, působí to nedůvěryhodně. Problém s bezplatnou právní pomocí pro oběť lze do jisté míry řešit obecným zmocněncem, ovšem ne každá nevládní organizace může poskytovat právní zastupování formou obecného zmocněnce. Oběť může požádat soud o právního zástupce ex offio, pouze pokud se přihlásí s nárokem na náhradu škody, nemůže se však jednat o morální škodu.

Mgr. Michal Hoskovec – soudce, Okresní soud Brno-venkov

Znásilnění je primárně o lidské důstojnosti, sekundárně o zdraví. Tento nárok zatím bohužel v trestním řízení nelze uplatnit. Jediné, co může oběť učinit, je podat si osobnostní žalobu ke krajskému soudu po té, co bude trestní řízení skončeno. Byl bych pro, aby se o náhradě této škody rozhodovalo v trestním řízení, na druhou stranu by to však trestní řízení velmi zatížilo dalším dokazováním. Je však třeba rozlišit nárok na náhradu škody za ublížení na zdraví – bolestné, ztížení společenského uplatnění – a nárok osobnostní, kdy je porušena lidská důstojnost.

Co se týče utajení totožnosti oběti, musí se provést na samém počátku trestního řízení. U soudu už je pozdě, protože už mohlo být obviněným nebo obhájcem několikrát nahlédnuto do spisu a toto opatření by postrádalo smysl.

V trestním řízení se bijí dvě ústavní práva – právo na ochranu osobnosti a právo na veřejnost trestního procesu. Zatím trestní řád víceméně upřednostňuje právo na veřejnost trestního procesu před právem na ochranu osobnosti, což je možná trošku škoda. Takže pokud znásilněná není utajeným svědkem nebo osobou mladší 18 let, tak soud může jediné na návrh rozhodnout, že trestní řízení nebude veřejné, jinak je prostě veřejné. Na druhou stranu musíme vidět i práva obviněného, zda soud proběhl v souladu se všemi jeho ústavními právy, a jedním z těch práv je právo na veřejnou kontrolu soudního řízení, které nelze realizovat jiným způsobem.

Pokud jde o výslech poškozeného v hlavním řízení, tak je žádosti o nepřítomnosti obviněného v jednacích síních zpravidla vyhověno. Soud také o nepřítomnosti obviněného v jednacích síních rozhodne, pokud to doporučuje soudní znalec v posudku. Oddělené čekárny na brněnských soudech nejsou problém. Ze zkušeností se soudci v tomto snaží vyjít poškozeným vstříc, ale je potřeba, aby si o to oběť nebo její zástupce požádali.

Podpořeno grantem z Islandu, Lichtenštejska a Norska v rámci Finančního mechanismu EHP a Norského finančního mechanismu prostřednictvím Nadace rozvoje občanské společnosti.

VÝSTUPY Z I. KULATÉHO STOLU

konaného 28. 1. 2010 v Brně v rámci projektu „Stop znásilnění – program ochrany práv obětí znásilnění“

Z příspěvků druhého bloku a následné živé diskuse vzešla například tato doporučení:

- Zásada provedení výsledku oběti již v přípravném řízení, bez nutnosti vypovídat při jednání před soudem.
- Zlepšit informovanost obětí o jejich právech a využívat je v praxi. Např. právo poškozeného být vyrozuměn o propuštění obviněného z vazby.
- Z hlediska legislativních úprav zvážit rozhodování o škodě způsobené na lidské cti a důstojnosti v adhezním řízení.
- Variantou zajištění právní pomoci pro oběť je zmocněnce si zaplatit a pak tuto odměnu uplatnit jako majetkovou újmu.
- Zkontaktování oběti znásilnění s orgány činnými v trestním řízení i s odstupem času má svůj význam, není to tak, že je vše ztraceno.
- Diskuze nad přístupem policie (případně jednotlivých policistů) vedla k závěrům, že je zde dobrý vývoj, vzdělávání je stále vhodné. Neochota a strach oběti znásilnění obrátit se o pomoc na policii nemusí být o nedůvěře k policii, ale o strachu z celého procesu trestního řízení, případně z reakcí jejího blízkého okolí. Tento závěr potvrzují i výzkumná zjištění. Nejobtížnější jsou opakovaná soudní jednání.
- Ze strany policie vzešel návrh řešení problému podání trestního oznámení s ohledem na šetrnost přístupu k oběti. Spočívá v domluvě neziskové organizace spolupracující s obětí znásilnění, která se rozhodne tento trestný čin nahlásit, s příslušným pracovníkem policie. Ten by se mohl dostavit přímo do neziskové organizace a na místě sepsat trestní oznámení oběti v přítomnosti pracovníka organizace a následně se společně domluvit na dalším postupu.

Příklady dobré (i špatné) praxe a další možnosti řešení stávající situace budou tématem dalšího kulatého stolu, který proběhne 15. 4. 2010. Více informací na stránkách www.stopznasilneni.cz, www.genderstudies.cz a www.persefona.cz.

Podpořeno grantem z Islandu, Lichtenštejska a Norska v rámci Finančního mechanismu EHP a Norského finančního mechanismu prostřednictvím Nadace rozvoje občanské společnosti.

